31 Δεκεμβρίου 2019

Το αρχαίο έθιμο των Μωμόγερων της Κοζάνης

/ Επιστήμες, Τέχνες & Πολιτισμός

Το έθιμο τον Μωμόγερων στη Νέα Σαμψούντα Πρέβεζας. Φωτογραφία: Eurokinissi/ Γιώργος Ευσταθίου

Το εθιμικό δρώμενο των Μωμόγερων, ένα από τα καρναβαλικά δρώμενα του δωδεκαημέρου ξεκινά την επόμενη των Χριστουγέννων και διαρκεί έως και λίγο μετά τα Φώτα. Πραγματοποιείται σε οκτώ δημοτικά διαμερίσματα της Κοζάνης, Τετράλοφος, Άγιος Δημήτριος, Αλωνάκια, Σκήτη, Πρωτοχώρι, Κομνηνά, Ασβεστόπετρα, Καρυοχώρι και συνδέεται με την ισχυρή παράδοση που κράτησαν ζωντανή οι πρόσφυγες από ορισμένες περιοχές του Πόντου.

Ο θεός Μώμος κατά την Αρχαιότητα ήταν ο θεός του γέλιου, του σαρκασμού και της σάτιρας και συνδεόταν με τις γιορτές που ήταν αφιερωμένες στον Διόνυσο. Από εκεί προέρχεται και η αρχική ετυμολογία της λέξης «Μωμόγεροι» ή «Μωμόεροι» ή και «Μωμογέρια», που αποτελούσαν τους ακολούθους του Μώμου και τον συνόδευαν χορεύοντας, τραγουδώντας και σατιρίζοντας πρόσωπα και καταστάσεις.

Οι χορευτικοί θίασοι των Μωμόγερων αποτελούνται από μια συγκροτημένη ομάδα νεαρών ώριμων παλικαριών που είναι οι χορευτές ντυμένοι με τις παραδοσιακές τους στολές όπου πειθαρχούν στις εντολές και εκτελούν παραγγέλματα του

αρχηγού της ομάδας. Επίσης τη νύφη και τον διάβολο ή κάποιαν ντυμένο ως γέρο που κατά την διάρκεια του δρώμενου θα προσπαθήσει να κλέψει τη νύφη. Το κλέψιμο της νύφης είναι κοινό σε όλους τους θιάσους και τις παραλλαγές του εθίμου και συμβολίζει, όπως λέγεται, την αρπαγή της Περσεφόνης από τον Πλούτωνα. Το περιεχόμενο των παραστάσεων του θιάσου είναι κατά κανόνα κωμικό και ορισμένες περιπτώσεις μπορεί να λάβει και κοινωνικές διαστάσεις.

Συνοδεία της ποντιακής λύρας οι Μωμόγεροι γυρίζουν όλες τις γειτονιές του χωριού, χορεύουν και τραγουδούν στο σπίτι κάθε νοικοκύρη με ευχές για τη νέα χρονιά. Το έθιμο μπορεί να διαρκέσει μέχρι και τρεις ημέρες και ολοκληρώνεται αφού τα Μωμογέρια περάσουν από όλα τα σπίτια του χωριού.

Το εθιμικό δρώμενο των Μωμόγερων είναι εγγεγραμμένο στον Αντιπροσωπευτικό Κατάλογο της Άυλης Πολιτιστικής Κληρονομιάς της Ανθρωπότητας (ΟΥΝΕΣΚΟ).

Τα Ρουγκατσάρια

Το ίδιο βράδυ της παραμονής της Πρωτοχρονιάς λίγο πριν την αλλαγή του χρόνου στα περισσότερα ορεινά χωριά της Κοζάνης, και των Γρεβενών αναβιώνουν τα «Ρουγκατσάρια». Οι νέοι του χωριού, ντυμένοι με τις παραδοσιακές τους στολές, άλλοι μεταμφιεσμένοι φορώντας προβιές και κεφάλια ζώων, άλλοι με αυτοσχέδιες μάσκες αλλά με κεντρικό πρόσωπο την «μπούλα» που είναι άντρας μεταμφιεσμένος σε νύφη και τον «ρογκατσιάρη» δηλαδή τον αράπη, περνούν από όλα τα σπίτια πίνοντας και χορεύοντας και ανταλλάσσοντας ευχές και πειράγματα με τους οικοδεσπότες. Ο «ρογκατσιάρης» έχει μαύρο πρόσωπο από το φούμο, καμπούρα και είναι ζωσμένος στη μέση και την πλάτη του με κυπροκούδουνα από τα γιδοπρόβατα. Στα χέρια του κρατά ένα ρόπαλο, σαν όπλο και μ’ αυτό υπερασπίζεται την «μπούλα», την οποία καθ’όλη την διάρκεια της βραδιάς έως και την άλλη μέρα το πρωί, κάποιοι προσπαθούν να κλέψουν. Ο ρογκατσάρης συνοδευμένος από την υπόλοιπη ομάδα δεν περνά απαρατήρητος. Ζωσμένος όπως είναι με τα κυπροκούδουνα τρέχει, χορεύει, προσπαθώντας να κάνει όσο το δυνατό περισσότερο θόρυβο, για να εξαφανιστούν όπως λένε οι καλικάντζαροι.

Το έθιμο τον Μωμόγερων στη Νέα Σαμψούντα Πρέβεζας. Φωτογραφία: Eurokinissi/ Γιώργος Ευσταθίου

Στο τέλος προς το μεσημέρι της πρωτοχρονιάς και αφού έχουν ευχηθεί σε όλα τα σπίτια, τα ρουγκατσάρια μαζεύονται στην κεντρική πλατεία και συνοδεία τοπικές μπάντες με χάλκινα νταούλια και ζουρνάδες στήνουν ένα τρικούβερτο γλέντι.

Τα «Ρουγκατσάρια» έχουν τις ρίζες τους στα χειμερινά Διονύσια και στα Ρωμαϊκά Σατουρνάλια και με ορισμένες παραλλαγές στο πέρασμα του χρόνου κατάφεραν να φτάσουν έως τις μέρες μας. Το πνεύμα και το χρώμα του εθίμου διατηρείται ακόμη ζωντανό και αλώβητο στα χωριά της Κοζάνης των Γρεβενών και σε λίγες περιοχές της Καστοριάς και λαμβάνει χώρα ανεξάρτητα από τις θερμοκρασίες και ειδικά την χιονόπτωση που είναι σύνηθες φαινόμενο για την εποχή.

Εθιμο της Πατερίτσας

Το πρώτο καρναβάλι της χρονιάς είναι στο Άργος Ορεστικό Καστοριάς και διαρκεί δύο ημέρες, Ανήμερα της Πρωτοχρονιάς το μεσημέρι γίνεται η παρέλαση του καρναβαλιού με κυρίαρχο στοιχείο την πολιτική και κοινωνική σάτιρα. Στην παρέλαση παρουσιάζονται αναπαραστάσεις τοπικών κοινωνικών φαινομένων, διακωμωδείται το έργο και η παρουσία των τοπικών πολιτικών αρχόντων της

περιοχής, ενώ δεν ξεφεύγουν από την ανατρεπτική σάτιρα των «μπουλουκιών» οι συνήθειες και ο τρόπος ζωής των κατοίκων αυτής της μικρής κωμόπολης. Πολλά θέματα αντλούνται από την επικαιρότητα, με αποτέλεσμα η παρέλαση να παίρνει μορφή πολιτικής επιθεώρησης. Αυτό που κυριαρχεί στο τέλος δεν είναι άλλο από την μουσική, όπου δεκάδες τοπικές και βαλκανικές ορχήστρες του δρόμου με χάλκινα και πνευστά παίζουν τοπικούς και βαλκανικούς μουσικούς σκοπούς με το γλέντι και το ξεφάντωμα να απλώνεται σε όλη την πόλη.

Στα περισσότερα έθιμα του εορταστικού δωδεκαημέρου οι ενεργοί συμμετέχοντες είναι μόνο άνδρες και όπως επιτάσσει η παράδοση του εθίμου, σε κάποιες περιπτώσεις μεταμφιέζονται σε γυναίκες. Στο Άργος Ορεστικό την επόμενη μέρα από την παρέλαση της Πρωτοχρονιάς στις 2 Ιανουαρίου αναβιώνει το έθιμο της «Πατερίτσας» όπου όλες οι γυναίκες της πόλης ανεξαρτήτως ηλικίας μεταμφιέζονται και παρελαύνουν στους κεντρικούς δρόμους της πόλης.

Η παράδοση λέει ότι οι γυναίκες που ήταν προφανώς καταπιεσμένες στις παλιότερες εποχές, την ημέρα της πατερίτσας με καλυμμένο το πρόσωπο ξεφάντωναν χωρίς ενδοιασμούς, και για καλό και για κακό κρατούσαν μια μαγκούρα, «πατερίτσα» για να γλυτώνουν από τα πειράγματα των ανδρών που τις παρακολουθούσαν δίχως προφανώς να τις αναγνωρίζουν Από τότε μέχρι και σήμερα οι γυναίκες του Άργους Ορεστικού ξεφαντώνουν σε όλες τις γειτονιές και στο τέλος καταλήγουν στην κεντρική πλατεία της πόλης όπου όλοι γίνονται μια μεγάλη παρέα με τα κλαρίνα, τα τρομπόνια., τους ζουρνάδες, και τα νταούλια σε μια ξέφρενη γιορτή που αξίζει να την ζήσει ο επισκέπτης.

Πηγή: **ekirikas.com**